

*До спеціалізованої вченої ради
Д41.086.01 Національного
університету
«Одеська юридична академія»*

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента Балтаджи Поліни Миколаївни на дисертацію Грігорової Ганни Леонідівни «Концепція ювенальної відповідальності в українському праві» поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність дослідження.

В сучасних умовах глибоких політико-економічних перетворень, питання правового захисту неповнолітніх набуває особливого змісту. Коли суспільство не забезпечує захист дітей і не дбає про підвищення його рівня, майбутнє стає небезпечним. Перетворення, що охопили найважливіші сфери суспільних відносин, висувають вимоги щодо удосконалення державної політики стосовно дітей. Стан захищеності дитини, як і рівень культури, може вважатись візитною карткою держави.

Серед основних цілей ювенальної політики держави необхідно виділити насамперед забезпечення прав дітей, молоді, неповнолітніх передбачених Конституцією України; підвищення якості життя дітей, молоді та підлітків; соціально-правовий захист багатодітних та неповних сімей; створення економічних, правових, політичних, соціальних, фінансових умов для повноцінного функціонування інституту сім'ї; недопустимість дискримінації даної категорії населення, а також забезпечення основних гарантій прав та законних інтересів дітей в разі їх порушення.

Сучасні дослідження специфіки юридичної відповідальності в системі юридичної відповідальності проведено переважно у кримінальній площині, що, як слушно визначає дослідниця, не лише розвиває та апологізує кримінальну спрямованість юридичної відповідальності неповнолітніх, а й

призводить до поверховості у регулюванні цього інституту в інших галузях права.

Сьогодні проблема протидії злочинності неповнолітніх у світовій спільноті отримала новий розвиток, який відображається в повній або частковій заміні репресивного правосуддя на відновлювальне.

Проблема визнання неповнолітнього суб'єктом правовідносин досліджується не тільки юристами, але й педагогами, психологами, психіатрами та іншими фахівцями тому, що вирішити її у межах лише однієї галузі науки неможливо. Тема відповідальності неповнолітніх, її принципи та форми, при постійних наукових спробах вирішення залишається нормативно невирішеною. Багато з питань залишаються дискусійними, тлумачаться неоднозначно і вимагають не тільки подальшого вивчення, але й нових підходів до їх розв'язання.

У зв'язку з вищезазначеним не можна не визнати актуальність і своєчасність дисертаційного дослідження Г.Л.Грігорової.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Представлене дослідження відповідає вимогам всебічності пізнання. Досліджувана тема розглядається у межах розуміння її соціологічної зумовленості та необхідності комплексного реформування інституту кримінальної відповідальності неповнолітніх. Важливим чинником виваженості й обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження Г.Л.Грігорової є використання і належне опрацювання значної джерельної бази. В роботі проаналізовано праці вітчизняних та зарубіжних учених, присвячені питанням формування та реалізації концепції ювенального права (С.А.Ветошкін, Н.М.Крестовська, О.В.Максименко, Р.М.Опацький) юридичної відповідальності та юридичної відповідальності неповнолітніх зокрема (Ю.А.Абросімова, К.В.Басін, В.М.Бурдін, Н.В.Вантєєва, В.В. Дзундза, Ю.І.Ковальчук, Ю.Е.Пудовочкін, О.О.Северин, М.М.Стефанчук, Я.М.Шевченко); психолого-педагогічному супроводженню реалізації юридичної відповідальності неповнолітніх.

Дослідження організаційно-правового забезпечення ювенальної відповідальності є складним аналітичним, міжгалузевим процесом, який потребує застосування різних підходів та методів. Наукові положення, викладені у дисертації, ґрунтуються на грамотному використанні сучасних підходів і методів наукового пізнання, які обрані із урахуванням визначеної мети та сформульованих завдань. Методології присвячено окремий підрозділ роботи (с.22). Застосовуючи широкий комплекс філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально наукових принципів, методів та підходів, дисертантка демонструє високий рівень володіння методологією досліджень і методикою пізнання. Слід підтримати позицію автора, що сучасною домінуючою тенденцією у світовій юриспруденції є інтегративне праворозуміння – поєднання у праві ідей, фактів і оцінок.

На підставі презентованих підходів і методів, автор пропонує розробляти інститут ювенальної відповідальності на концептуальному рівні як юридичну конструкцію комплексного інституту відповідальності неповнолітніх.

Дисертаційна робота Грігорової Ганни Леонідівни пов'язана з плановою тематикою науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U00671). Це підвищує не тільки науковий потенціал роботи, але і збільшує можливості практичної апробації її результатів.

Структура дисертації послідовно презентує соціально-правові передумови формування та засоби забезпечення ювенальної відповідальності в Україні. Сформульовані завдання дослідження узгоджуються з розділами дисертації і відображені у її висновках. Класична структура дозволила повною мірою охопити предмет дисертаційного дослідження і представити у логічній послідовності отримані результати.

Достовірність і наукова новизна положень, висновків та рекомендацій.

На сучасному етапі розвитку юридичної науки юридична відповідальність залишається об'єктом як загальнотеоретичних так і галузевих досліджень. Водночас представлена робота є одною з перших спроб сформулювати концепцію юридичної відповідальності, як комплексного правового утворення.

Винесені на захист положення характеризують роботу як самостійне, комплексне монографічне дослідження.

Здійснивши аналіз стану наукової розробки представленої теми Г.Л.Грігорова, вірно зазначає, що проведені в різні часи дослідження інституту юридичної відповідальності неповнолітніх не мають систематизованого характеру. Позитивної оцінки заслуговує ґрунтовне вивчення теоретичних розробок щодо можливості виокремлення власного інституту юридичної відповідальності у комплексних галузях права та підстави для цього.

Автором уперше обґрунтовано необхідність ювенальної експертизи як обов'язкового етапу процесу законотворення, концептуальною основою якої має стати залучення до процесу розроблення законопроектів спеціалістів у сфері ювенального права. Надано оцінку дефіциту правових знань (правове невігластво) як причині протиправної поведінки неповнолітніх.

Заслуговує на увагу характеристика понять «делінквентна поведінка», «лімінальна поведінка», «правове невігластво», «суб'єктивно протиправне діяння», «ювенальне правопорушення», які здебільшого виступають науковими категоріями і не мають нормативного визначення (с.36).

Підставою для роздумів і подальшого вивчення виступають оціночні судження дослідниці щодо розуміння причин та особливостей право порушуваної поведінки неповнолітніх (с.48).

Вдалим і об'єктивно обумовленим слід визнати аналіз феномену ювенальної делінквентності, який має одночасно соціальне, економічне та

психологічне підґрунтя що передбачає проведення дослідження на межі соціології, кримінології, юриспруденції та психології. (с.49).

Характеризуючи сучасні правові стандарти запобігання ювенальній делінквентності та реалізації ювенальної відповідальності Г.Л.Грігорова звертає увагу на відсутність в юридичній науці єдиного визначення міжнародних стандартів прав людини та представляє концепцію універсальності прав людини і концепцію культурного релятивізму (с.69).

Слушними видаються висновки про цінність подальшого дослідження інституту відповідальності та формування концепції ювенальної відповідальності що мають відбуватись у напрямку оптимізації та уніфікації діючих норм у рамках ювенального права.

Проаналізувавши причини та умови злочинності неповнолітніх у різних регіонах України, автор зазначає необхідність врахування економіко-демографічних особливостей регіону при взаємодії із неповнолітнім правопорушником та доцільність надання місцевому самоврядуванню функції профілактичного супроводу для неповнолітніх (с.146).

Найбільш аргументованим виглядає висновок про роль держави у формуванні та схваленні активної поведінки неповнолітніх із дотримання правових приписів. Одним з напрямів ювенальної правової політики, як вірно зазначає автор, є створення адекватної системи протидії ювенальній делінквентності серед дітей з особливими психоемоційними потребами.

Окремої уваги заслуговує аналіз структури елементів ювенальних деліктних діянь. Так питання кваліфікації діянь неповнолітніх, які передбачено забороняючою нормою матеріального права, проте не врегульоване відповідною санкцією, практично залишається поза межами теоретико-правового дослідження та нормативної регламентації. Такий висновок автора, є ще одним аргументом на підтримку необхідності комплексного реформування системи ювенальної юстиції.

У дисертації представлено оцінку механізму організаційно-правового забезпечення ювенальної відповідальності в Україні. Посилаючись на зарубіжний досвід, автор ілюструє необхідність проведення реформ у сфері діяльності органів ювенальної юстиції. Цінними є висновки дослідниці стосовно впровадження юридичної практичної діяльності із захисту прав неповнолітніх, зокрема ювенальної адвокатури (с.150).

Змістовною є аргументація на підтримку збереження принципу професіоналізму та компетентності та доцільності виключення непрофесійної юридичної практики із правозастосовної діяльності (с.152).

Слід погодитись з загальним висновком дослідження, що вивчення причин ювенальної делінквентності має враховувати рівень правової культури середовища зростання неповнолітнього (с.158).

Рецензоване дослідження має і ряд інших позитивних рис.

Робота виконана відповідно до чинних вимог, написана науковим стилем і літературною українською мовою.

Положення дисертації становлять цінність у: науково-дослідній діяльності; при розробці стандартів підготовки юристів-фахівців у сфері захисту прав дитини; у процесі підготовки навчальної та навчально-методичної літератури та викладанні навчальних дисциплін «Теорія держави і права» та «Ювенальне право». В правотворчій сфері висновки та рекомендації можуть бути використані в процесі гармонізації норм чинного матеріального та процесуального законодавства з міжнародними стандартами юридичної відповідальності неповнолітніх.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, викладено у 12 наукових публікаціях, з яких – 4 статей опубліковано у наукових фахових виданнях з юридичних наук. Апробація результатів роботи здійснювалась у порядку, визначеному законодавством України. Висновки були оприлюднені у доповідях на наукових конференціях, у тому числі всеукраїнських та міжнародних конференціях.

Вищенаведене свідчить про новизну, важливість та практичну значущість проведеного дисертаційного дослідження.

Звертаючи увагу на позитивні моменти дисертаційної роботи Г.Л.Грігорової разом з тим необхідно вказати і на наявність дискусійних чи таких, що потребують додаткової аргументації положень.

1. Змістовною слід визнати представлену автором класифікацією причин вчинення неповнолітніми правопорушень. Указані причини правопорушуваності неповнолітніх класифіковано за фактором впливу на внутрішні та зовнішні. Так потребує уточнення позиція автора щодо можливості виокремлення визначального фактора вчинення неповнолітнім правопорушень, чи є сьогодні статистично підтверджені дані впливу зовнішніх факторів на поведінку неповнолітніх.

Разом з тим серед причин ювенальної делінквентності визначено правове невігластво як дефіцит знань щодо правомірності певних форм поведінки, однак без відповіді залишається питання чи є це підставою пом'якшення відповідальності.

2. Авторське визначення ювенальної відповідальності передбачає реалізацію як у негативній так і у позитивній формах. Обидві форми мають виключно ретроспективний аспект передбачають настання відповідальності лише за вчинене діяння. В такому контексті визначення заходів заохочення за активне виконання правових приписів чи утримання від неправомірної поведінки терміном «відповідальність» виглядає суперечливим та таким, що провокує наукову дискусію та термінологічну колізію.

3. Розділ третій презентує практичну частину дослідження. Дослідницею детально проаналізовано існуючі моделі ювенальної юстиції та організаційно-правове забезпечення ювенальної відповідальності в Україні (с.127-150). На жаль текст автореферату не містить представлених у дисертації особливостей національної моделі ювенальної юстиції.

4. Відповідно до мети та поставлених автором задач, в роботі детально проаналізовано перспективи реформування та механізм діяльності системи органів забезпечення ювенальною відповідальності. Надано оцінку організаційному забезпеченню інституту ювенальної відповідальності в Україні на сучасному етапі. Водночас у висновках відсутнє узагальнення вироблених автором пропозицій щодо удосконалення національно-правового регулювання забезпечення ювенальної відповідальності.

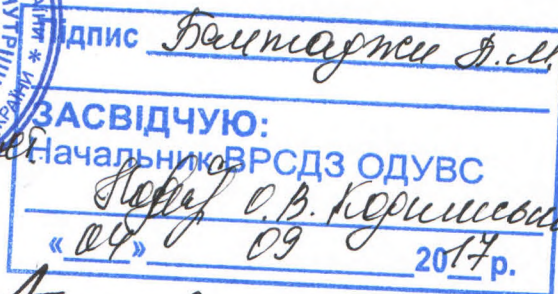
Проте, висловлені зауваження носять дискусійний та рекомендаційний характер, і тому істотно не впливають загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Грігорової Г.Л. Дисертація є самостійною працею, наукові положення, висновки та рекомендації, в достатній мірі обґрунтовані та базуються на достовірних наукових даних.

Зміст автореферату відповідає змісту дисертації, стисло відтворюючи її основні положення та висновки. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до чинних вимог.

Дисертаційне дослідження Грігорової Г.Л. «Концепція ювенальної відповідальності в українському праві», за своїм змістом відповідає паспорту наукової спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Дисертація відповідає вимогам п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор – Грігорова Ганна Леонідівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент

кандидат юридичних наук, доцент,
декан факультету №4
Одеського державного університету
внутрішніх справ

П.М. Балтаджи